

GEZIEN, GEHOORD, GELEZEN

Marc de Koninck (red.)

K'ranti! De Surinaamse pers, 1774-2008

Amsterdam (KIT Publishers) 2008, 299 p., ill.,
€ 24,50, ISBN 978 90 6832 535 5

Persgeschiedenis is een serieus, maar wellicht nog te weinig beoefend onderdeel van de geschiedschrijving. Het lijkt misschien ook wat navelstaarderig, de geschiedenis van een fenomeen dat geschiedenis maken ongeveer als opdracht heeft. Niets is minder waar natuurlijk. Persgeschiedenis is een prachtige barometer voor het analyseren van veranderingen in een samenleving. *K'ranti!* is daarvan een mooi voorbeeld. In een goed leesbare bundel trekt in veertien hoofdstukken, geschreven door vrijwel uitsluitend Surinaamse auteurs, bijna twee-een-halve eeuw sociaal-politieke geschiedenis van Suriname aan de lezer voorbij. Deels is dat omdat ook de berichtgeving zelf door de auteurs wordt behandeld, maar nog veel meer is dat een gevolg van het feit dat de pers als instituut nu eenmaal midden in de samenleving staat en daarom ook een interessante *social agent* is om te bestuderen.

Omdat hier zo'n grote tijdspanne wordt bestreken is gekozen voor een chronologische opbouw. Het begint dus met de 'Eerstelingen van Surinaamsche couranten' in het laatste kwart van de achttiende eeuw en eindigt met 'De pers wederom op zonnige wegen' sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw. In het laatstgenoemde hoofdstuk wordt niet alleen de positieve ontwikkeling van de vier nationale dagbladen beschreven, maar worden er zelfs aanbevelingen voor de toekomst gedaan. De twaalf tussenliggende hoofdstukken bestrijken ieder een periode, die, niet verwonderlijk, steeds korter wordt naarmate het heden nadert. Iedere periode wordt getypeerd, waardoor de hoofd-

stukken toch ook iets thematisch meekrijgen. Zo is de post-slavernijperiode (1863-1937) er een van een verdeelde samenleving en sociale onrust, de jaren vijftig en zestig zijn vooral politiek interessant, de jaren zeventig zijn 'roerig' en de jaren tachtig zijn 'verwarrend', 'donker' en getekend door militaire dictatuur, maar ook getypeerd door 'een nieuw spoor'. Ruim eenvijfde van het hele boek betreft dan ook alleen deze laatste decade. Daarna belanden we weer op de eerdergenoemde 'zonnige wegen'.

De aanpak om voor ieder hoofdstuk een andere auteur te vragen heeft als groot voordeel dat verschillende expertises en daarmee invalshoeken aan bod komen, wat soms tot onverwachte observaties leidt. Laat ik er twee noemen. Chandra van Binnendijk, een van de auteurs, maar ook een van de hoofdrolspelers in de mediaontwikkelingen tijdens de 'revu' periode onder Bouterse in de jaren tachtig beschrijft de opkomst van wat zij noemt 'derdewereldjournalistiek'. In Nederlandse journalistenkringen zou deze term louter denigrerend worden gebruikt. Voor Van Binnendijk staat het echter voor de opkomst van eigen berichtgeving zonder westerse bril op, met nadruk op eigen land en eigen regio. 'Hevige sneeuwval in de Ardennen zal vanaf nu nooit meer voorpaginanieuws in Suriname zijn. Niet iedereen is hier even blij mee. "Mijn wereldbeeld is door jullie beleid veel smaller geworden" klaagt een oud-schoolhoofd in een discussie over de media'. Zowel de verandering als het commentaar is een stukje persgeschiedenis van vele tientallen jaren in een notendop.

Tweede observatie is er een uit het laatste hoofdstuk, van de hand van socioloog Deryck Ferrier. Hij schetst inderdaad een vrij optimistisch beeld van een samenleving met drie landelijke ochtendbladen en een landelijk avondblad die worden gemaakt door vele tientallen *full time*

journalisten en redacteuren en gelezen door een veelvoud van de circa zestigduizend dagelijkse kopers op een bevolking van een half miljoen zielen. En dat terwijl (commerciële) radio en televisie, waarvan er vele stations zijn, nog steeds groeiende zijn. Politici maken daar gretig gebruik van door snelle en gemakkelijke interviews af te geven, in plaats van ook doordachte opiniestukken te schrijven voor de kranten. 'Zij kunnen tijdens de interviews hun zegje in eigen taal doen, als het (geschreven) Nederlands hen niet al te gemakkelijk afgaat. Dat kan bij de kranten niet. Dit heeft wel tot gevolg dat de radio-interviews in de loop der tijden steeds luchtiger en de krantenartikelen degelijker en zakelijker zijn geworden.' Kranten zijn daardoor dus ook kritischer en beschouwender geworden en hebben kennelijk een eigen plek naast de nieuwe media weten vast te houden. Bovendien is deze observatie zo interessant omdat ze ook de culturele diversiteit van Suriname aansnijdt. Nederlands is nog steeds de officiële taal van het land, maar niet de taal die iedereen even gemakkelijk leest of er zich in uitdrukt. Daarover is in dit boek weinig te vinden.

Zo ruikt vergeleken met een eeuw geleden die andere nationale taal, het *Sranan*, die vrijwel iedereen minstens een beetje spreekt, toch steeds meer op. Niet alleen omdat politici steeds meer in die taal zijn gaan communiceren, of er op z'n minst populistische uitspraken in doen, maar ook omdat het in toenemende mate de taal in advertenties is geworden. Die maken toch ook deel uit van een krant, sterker, de kranten drijven erop, maar daarover vinden we helaas nauwelijks iets in dit boek.

En daar wreekt zich de chronologische aanpak en het groot aantal schrijvers. Het is aan de lezers om door de hoofdstukken, c.q. periodes heen thema's en veranderingen eruit te halen. Zo zou het zo mooi zijn geweest als er een hoofdstuk over (zelf)censuur was gekomen, of nog liever: overheids geweld en nieuwsgaring. Zo blijken er de hele geschiedenis door brengrers van nieuws achter de tralies te zijn gezet, uiteindelijk culminerend in de decembermoorden van 1982 onder Bouterse, waarbij eenderde van de slachtoffers journalisten waren.

De relatie tussen pers en overheid zou sowieso al een thema zijn om diachronisch aan te pakken. Er is altijd veel lippendienst aan overheden bewezen, van gouverneur tot premier, dictator of president, maar net zo vaak blijkt een deel van de pers er juist geweest te zijn om de taak van luis in de pels met verve te vervullen. En dat veelal in omstandigheden die veel lastiger waren dan in het zogenaamde moederland.

Al lezend in *K'ranti* blijkt dat ook in Suriname de krant een meneer is. Met name letterlijk. Zo zou er een prachtig diachronisch stuk geschreven kunnen worden over de rol en de belangen van de 'grote mannen' als de Findlays, Kraan, Morpurgo en Lionarons, en de strijd van de eerste vrouwelijke hoofdredacteur en sterreporter in dat wereldje, Nita Ramcharan – vrouw en Hindoestaanse. En dat brengt meteen het volgende thema in beeld: de pers en de etnische concurrentie in Suriname. Wie bedient welk etnisch segment van de samenleving, of is de pers een van de weinige niet-geëtniseerde sectoren in de samenleving? En hoe zit dat met het lezerspubliek en met het distributie-apparaat? Is het merendeel van de straatverkopers, via wie een groot deel van de kranten wordt verspreid, Afro-Surinaams, of is dat gezichtsbedrog? En is er een heel nieuw soort distributie aan het ontstaan via supermarkten, restaurantjes en winkels? En hoe zat dat een of twee eeuwen geleden? Is de pers en haar lezerspubliek gedemocratiseerd in de loop der tijd en hoe dan en wat zegt dat over de samenleving als geheel? Allemaal vragen die bij het lezen van dit boek opkomen, waarvan je in eerste instantie denkt: gemiste kans. Maar meteen daarop weet je: deze vragen komen alleen maar op, omdat dit boek er is, en het inspireert tot meer vragen. Een waardevolle en zeer leesbare basis is gelegd. Wordt vervolgd zou ik zeggen.

(Deze tekst verscheen eerder in het *Tijdschrift voor Tijdschriftkunde*.)

Alex van Stipriaan